

BEVEZETŐ

A szótárból megtudhatjuk, hogy mi fán terem a *nyakhegedű*, mire való a *göreb*, és azt is, hogy mi az *ösztoke*. Megismerhetjük belőle 3200, nem közismert szó, szókapcsolat jelentését. Olyan szavakét, amelyek legtöbbször ma nem, vagy csak nagyon ritkán használjuk. Érthető módon, hiszen leginkább a múlthoz, a dédszülők, az ükszülők világához kötődnek.

Mégis gyakran találkozhatunk velük. Például ha kezünkbe vesszük *A Pál utcai fiúkat* vagy a *Toldit*, ha megnézzük az *Egri csillagokból* forgatott filmet, színházban a *Bánk bánt*, televízióban, interneten valamelyik első világháborús dokumentumműsort, vagy meghallgatjuk a rádióban egy klasszikus operett felvételét. Ez a szótár az ezekben (is) szereplő régi szavakat, fogalmakat értelmezi, magyarázza. Ha valaki nem ismeri valamelyik szó jelentését, megkeresheti a szót a kötet végén a *Szómutatóban*, s ott megtalálja, hogy például a *fokláról* a 82., a *Partiumról* a 221., a *mozizongoristáról* a 251. oldalon tudhatja meg a legfontosabbakat.

Kötetünknek van egy ritka sajátossága: a legtöbb szótárral ellentétben csoportokba és alcsoportokba rendezi, s azokon belül ábécérendben sorakoztatja fel a szavakat, kifejezéseket. Aki nem csak egyetlen szó jelentésére kíváncsi, hanem érdeklő, mondjuk, a régi állattartás, az fussa végig a tartalomjegyzéket, s ott rálel a 12. fejezetre: *Hagyományos állattartás*. Ez a fejezet a 112. oldalon kezdődik, az azt fellapozó benne a *göbolytól* a *szárnyéig*, az *ártánytól* a *dörgölődzőfán* keresztül a *számosállatig* seregnyi öt érdeklő szócikket talál. Akit a színek világa bűvöl el, a 263. oldaltól végigpörgetheti a *Színek tengere* című 31. fejezetet. Abból egyebeken kívül kiderül, hogy mi a különbség a *szépia* és a *szíéna* között, mit rejt a *csukasziürke* szó, vagy hogy mai ismereteink szerint mikor írták le először a *fekete* és a *fehér* szót. Aki meg afelől érdeklődik, milyen tájai voltak a hajdani magyar királyságnak, nos, ő megtudhatja a 219. oldalon kezdődő *Tájak, régi magyarországi városok* című 24. fejezetből. Ez a fejezet nemcsak arra figyelmeztet, hogy ne keverjük össze *Szlavóniát* *Szlovéniával*, hanem azt is tudunkra adja, hogy a hajdani *Körmöcbányát* ma *Kremnicának* írja a térkép, s hogy a mai *Novi Sad*nak valaha *Újvidék* volt a neve. A 224. oldal pedig azt is elárulja, hogy a külföldről haza írott képeslapunkra célszerű például Lengyelországban *Węrynek*, Finnországban *Unkarinak* írni Magyarországot nevével.

Mindezekeken felül némelyik fejezetben az annak tárgyához lazábban kapcsolódó, esetleg egészen a jelenünkig ívelő tartalmú szavak bokra igyekeznek még többet adni. E „keretben” közölt ismeretegyüttesből kiderül például, hogy miféle katonák fordultak meg hazánkban a régmúltban, vagy hogy száz esztendeje milyen tantárgyak szerepeltek egy tizenegy éves humángimnazista heti órarendjében.

Minden régi szó, kifejezés természetesen ebben a szótárban sincs benne. Talán száz ekkora kötetbe se férne bele az a szótömeg, amit elődeink a történelem során ismertek, használtak. Egészen biztos, hogy mindenki talál benne neki ismeretlen, újdonságszámba menőt.

A szótár jellege

A *Mit jelent?* szótár egynyelvű értelmező szótár, amely a címszavait – amelyek lehetnek egy- vagy többszavasak is – megmagyarázza, leírja, illetve értelmezi. A címszók legtöbbször elavulóban lévő, ma már a mindennapi beszédben, korunk nyelvhasználatában nem használatos. A szótár címszavainak a jelentése a mai magyar beszélők – elsősorban a fiatalabb nemzedékhez tartozók – számára általában nem világos, a szavak pontos használati köre elhomályosult. A címszók legtöbbször egy mára már eltűnt, hajdanvolt világ, régi kultúra nyelvi lenyomatának tekinthetjük.

A *Mit jelent?* szótár célja

A magyar nyelv nemzeti kultúránk legfőbb hordozója. Nyelvünkben sűrűsödve megtaláljuk múltunkat, történelmünket. Nyelvünk szókincsének egyes elemei azonban az idők folyásával cserélődnek. Egyes szavak fokozatosan kikopnak nyelvünkéből, hogy helyet adjanak új szavaknak. Szókincsünk változása az utóbbi fél évszázadban korábban soha nem látott mértékben felgyorsult. A kiveszőben lévő szavakkal jelzett tárgyak, cselekvések és fogalmak azonban szerves részét alkotják szellemi és tárgyi örökségünknek. A *Mit jelent?* szótár célja, hogy a kiveszőben, eltűnőben lévő szavak „leltározásával”, szótárba foglalásával, közreadásával hidat teremtsen a ma embere és a hajdanvolt magyarok, őseink világa között.

A szótár előzményei

Szótárunknak a magyar szótáriradalomban nincs közvetlen előzménye. Távoli rokonának tekinthető a *Képes diákszótár* (szerk.: Grétsy L. – Kemény G., Akadémiai Kiadó, 1992), *Szótárház – Népies, régies, történelmi szavak tára* (Borget L., PrinX, 2004) és a *Vademecum – Szokatlan szavak szótára* (szerk.: Tótfalusi I., Móra Kiadó, 1986). A *Mit jelent?* szótárnak jellegénél fogva rokona a *Magyar értelmező szótár diákoknak* (szerk.: Eöry V., TINTA Könyvkiadó, 2010) és a *Régi szavak szótára – Kihalt, elfeledett és kiveszőben lévő szavak, szóalakok és szójelentések magyarázata* (szerk.: Kiss G., TINTA Könyvkiadó, 2012).

A *Mit jelent?* szótár forrásai

Az anyaggyűjtés és a szerkesztés során a szerző feldolgozta a *Felhasznált könyvek* fejezetben szereplő több tucat kézikönyv, lexikon és szótár anyagát, valamint az interneten hozzáférhető vonatkozó információkat, belőlük emelve ki a *Mit jelent?* szótár címszavait, hogy megírja hozzájuk a korunkhoz köthető magyarázatokat, értelmezéseket. Beépítette a szótárba több évtizedes újságírói pályája ismereteit, a szerkesztés során a barátoktól kapott tanácsokat és nem utolsósorban pedig szülőként és nagyszülőként kapott, szerzett régebbi valamint friss élményeit, tapasztalatait.

A szótár tartalma

Kézikönyvünk 2850 szót és 350 többszavas kifejezést magyaráz, ír körül szócikkeiben, összesen tehát 3200 lexikai egységnek adja meg az értelmét, jelentését. A szócikkek mellett 18 táblázat, „keretes” rész is található a szótárban. Ezek valamely szempontból összetartozó szavak csoportját tartalmazzák. A *Mit jelent?* szótár a szöveges magyarázatok mellett 102 vonalas rajzzal is szemlélteti a szavakat.

A szótár szerkezete

a) A szótári rész

A szótár a szócikkeit 40 nagyobb tematikus csoportban – azaz témakörökbe rendezve – adja közre. A tematikus csoportok között megtalálhatók az ember tágabb és szűkebb környezetét, az emberek egymás közötti kapcsolatát, a kapcsolatok hálózatát, a mindennapi és ünnepi tevékenységeket, a mesterségeket, a szórakozást, a tanulóifjúság iskolai mindennapjait és az élet végső kérdéseit bemutató témakörök. A nagyobb tematikus csoportokon belül összességében 123 alcsoportra osztja a tárgyalt szavakat. A 40 nagyobb tematikus csoportot követően a 41. csoport azokat a szavakat tartalmazza, amelyeket nem lehetett besorolni a 40 csoport egyikébe sem.

A tematikus csoportok sorszámával (1-től 40-ig) vannak ellátva, a máshova be nem sorolt szavakat a 41. csoport tartalmazza ábécérendben. A tematikus csoportokat vastagon szedett cím vezeti be. A cím szubjektív módon adja meg a csoport tartalmát. A csoportok címét 3, néha 4, a tematikus csoportból kiemelt jellemző szó követi, ezzel is tájékoztatva a szótár használóját.

A cím után 8-10 soros – dőlten szedett – bevezető tájékoztatja a szótár használóját a csoport tartalmáról.

Az egyes alcsoportok decimális sorszámot kaptak. Az alcsoportok a címszavakat ábécérendben tartalmazzák. A „keretes” részek legtöbbször az alcsoport végén helyezkednek el.

b) A Szómutató

A *Mit jelent?* szótár tematikus elrendezésben található címszavait a könnyű visszakereshetőség érdekében a *Szómutató* ábécérendben sorolja fel – megadva, hogy az adott címszó a szótárban hányadik oldalon van kifejtve, részletesen megmagyarázva.

A *Mit jelent?* szótár célközönsége és felhasználása

A szótárt a szerkesztője és a közreadója, a TINTA Könyvkiadó elsősorban a mai tanulóifjúságnak, azaz az 5–12. osztályos diákoknak szánja. Könnyed, közérthető stílusban íródott, kerülve a hosszadalmas, túlzott magyarázatot. Felhasználható az iskolai vagy az egyéni tanulmányok során felbukkanó ismeretlen szavak jelentésének visszakeresésére. A szótár a magyarórákon kívül hatékonyan használható más tanórákon is, például történelemórán. A *Mit jelent?* szótár a szavak tematikus elrendezésének köszönhetően alkalmas valamely terület régies, ma már kevésbé ismert, kihalóban lévő szavainak együttes tanulmányozására. A szótár a fentiek miatt fontos segédeszköze az anyanyelvi szókincsbővítésnek és a magyar nyelvi kompetencia fejlesztésének.